

Ferences élet a Szentföldön

Francesco Suriano *Il trattato di Terra Santa e dell'Oriente* című műve alapján

Hegedűs Anna

annaritahegedus@gmail.com

Hegedűs A. (2019): Ferences élet a Szentföldön Francesco Suriano Il trattato di Terra Santa e dell'Oriente című műve alapján. Vita francescana in Terra Santa nel trattato di Francesco Suriano. Acta Pintériana, 5, 37-52.

Abstract: Scopo del presente lavoro è illustrare la vita dei francescani in Terra Santa a cavallo dei secoli XV e XVI con brani selezionati del trattato di Francesco Suriano, guardiano del Monte Sion per ben due volte, con particolare riguardo alla custodia dei luoghi santi, ai privilegi dei frati, alle loro vicissitudini nonché all'equilibrio delicato dei loro rapporti con l'Oriente cristiano e musulmano, passando in rassegna anche i loro principali benefattori occidentali. La ricerca prende spunto dall'edizione di Girolamo Golubovich del 1900 che prende in considerazione le tre varianti testuali del trattato, per mettere a disposizione dei lettori questa volta ungarofoni un quadro quanto più completo possibile del grande custode e della sua missione.

I. Bevezetés

Francesco Suriano a Szentföldi Kustódia meghatározó, nagy egyénisége volt a XV-XVI. század fordulóján. Kalandos életéről, utazásairól és missziós tevékenységéről, többek között két kusztosi megbízatásáról, *Il trattato di Terra Santa e dell'Oriente* című írásából kaphatunk képet, amelynek kritikái kiadását a ferences Szentföld-kutató történész, Girolamo Golubovich jelentette meg 1900-ban¹. Suriano értekezésének három változatát találta meg Golubovich, amelyek 1485-ben, 1514-ben, illetve 1524-ben keletkeztek. Kiadványa törzsszövegéül a középsőt választotta, mivel ezt ítélte a leghitelesebbnek és a legtökéletesebbnek, már csak azért is, mert ez az egyetlen változat, amelyet Suriano saját kezűleg írt. Ahol a korábbi, 58-as számú, perugiai kézirat, vagy a későbbi, velencei Bindoni féle kiadás lényeges eltérést mutat, Golubovich lábjegyzetben tesz erre utalást, szükség esetén hosszabban is idézve a különbségeket. Szerkesztői munkája során arra törekedett, hogy egy kiadványon belül minél átfogóbb képet nyújtson olvasóinak mindarról, amit Suriano három különböző korban megfigyelt, lejegyzett, majd esetenként helyesbített, más megvilágításban látott, új összefüggésekben újra értékelt. Bevezetőjében Golubovich hangsúlyozza, hogy a szerkesztés során nem javította ki a két kéziratban talált hibákat, még a legnyilvánvalóbb helyesírási hibákat sem, ahogyan a Bindoni-féle kiadás sajtóhibáit sem. Palesztina-szakértő olvasói bizonyára többre értékeli, hogy egyszerű, ám autentikus formában vehetik kézbe Suriano szövegét.

A második kézirat zárszavából tudjuk, hogy Suriano a Sion-hegyén, Jeruzsálemben készítette el ezt a változatot 1514-ben, második kusztosi megbízatása második évében, testvére, Sixta nővér kérésére,

¹ SURIANO (1900): *Il Trattato di Terra Santa e dell'Oriente*, Artigianelli, Milano, 286 pp. (szerk., bev.: Girolamo Golubovich, pp. VII-LXII). Golubovich bevezetőjét magyar nyelven összefoglalja: VÁRNAI (2017): *800 éve a Szentföldön*, L'Harmattan – Sapientia, Budapest, pp. 33-34.

aki Folignóban volt klarissza apáca. Művében vele folytat párbeszédet, az ő kérdéseire válaszol Suriano.

Golubovich szerint Suriano értekezése nem annyira a szentföldi missziós történetírás alapműve, ahogyan Tobler látta, mint inkább a keresztény archeológia és topográfia szempontjából jelentős fejezeteket tartalmazó mű.

A jelen tanulmány célja, hogy Golubovich előszava alapján és Suriano értekezésének néhány részletét lefordítva a Szentföld iránt érdeklődő magyar olvasók számára is elérhetővé tegye a Sion-hegyi gvardián ma is figyelemre méltó portréját.

II. Velencétől a Szentföldig

Francesco Suriano 1450-ben született Velencében gazdag nemesi család sarjaként. Családi neve szíriai származására utal: ősei azt követően települtek át Velencébe, hogy Ptolemaiosz (másképpen Akri vagy Akko) városa 1291-ben a mamlúkok kezére került. A velencei arisztokráciára jellemzően a Suriano család tagjai is rátermett és szorgalmas kereskedők voltak. 1462-ben, „abban az évben, amikor a törökök bevették Metelin szigetét, a ciprusi Jakab király pedig Famagustát”, még gyermekként utazott első ízben a Közel-Keletre, ahová nagybátyja hajóján szállították édesapja portékáit. (Vö. SURIANO 1900, p.13.) További tizenöt alkalommal fordult meg ott, mielőtt 1475-ben felvételét kérte páter Francesco Raimundónál a velencei obszerváns provinciába. A San Francesco della Vigna kolostort hamarosan elhagyta, hogy az umbriai Szeráfi Provinciában folytassa szolgálatát. Az életéről szóló utolsó feljegyzésben, 1528-ban is ott találjuk őt a Porciunkulában, gvardiáni minőségben. Umbriai tartózkodását időről időre a Szentföldre szóló küldetési szakították meg. Tekintettel nagy utazói tapasztalatára, valamint a görög és az arab nyelvekben való jártasságára 1481-ben előljárói bejrúti gvardiánnak nevezték ki. Nővére kérésére beszámol az utazás körülményeiről és „arról, hogy miért is könnyebb Velencéből eljutni a Szentföldre, mint bármely más itáliai városból.”

„Nem tagadom, hogy mindig is szerettem a hazámat: az egész világon mindenki tudja, hogy milyen nagyszerű hely! Mégis biztosan állíthatom, hogy nem ezért indultam onnan. Miután Isten abban a kegyelemben részesített, hogy meghívjon a szolgálatára, olyannyira megszabadított a földi dolgok szeretetétől, hogy a hazámat sem tekintettem már a sajátomnak. Ezt bizonyítja, hogy negyven év alatt, amióta mély tisztelem jeléül Szent Ferenc szent provinciájába költöztem, önszántamból egyszer sem tértem vissza a hazámba. Akkor hát mi az oka annak, hogy Velencéből indultam, vállalva a kétezer mérföldes utat, és nem Szicíliából vagy Calabriából, amelyek ezerhatszáz mérföldre, vagy Nápolyból, amely ezernyolcszáz mérföldre fekszik a szentföldi tengerpartoktól? Őt fontos oka is van.² Először is meg kellett ismernem a gvardiánomat, főnökömet és pásztoromat, és ő is meg kellett, hogy ismerjen engem, a báránkját hogy kedve szerint rendelkezhessem velem. Másodszor, így hamarabb útra tudtunk kelni: ahogy odaértünk, már indulhattunk is, mivel Velencéből állandóan járnak a kereskedők hajói a Szentföldre. A világ bármely más városából ez megvalósíthatatlan lett volna. Harmadszor, a velencei állam a legbiztonságosabb a kalóz- és a tengeri rablótámadások szempontjából.

² Pécsváradi Gábor szentföldi itineráriumának is feltűnő sajátossága a fejezetek öt részre tagolása, amelynek – csak úgy, mint a többi számszerűsítésnek – a magyarázatát Holl Béla a középkori skolasztikusok rendszerező módszerében látja. Vö. PÉCSVÁRADI (2000): *Jeruzsálemi utazás* (ford., bev., jegyz.: Holl Béla), Holnap, Budapest, pp. 29-30.

Negyedszer, mivel a szíriai partoktól kilencven mérföldre még mindig a Velencei Köztársaság területén járunk. És végül ötödször, így biztosan jó társaságban utazhattam, ami máshonnan nem lett volna lehetséges. A velencei tengerészek még világi életemből ismertek, és nagy jóindulattal viseltettek irántam. [...]

Augusztus tizenegyedikén indultunk el Velence partjairól tizenegy testvérrel Francesco Bonavere hajóján, és végig a nyílt tengeren hajózva tizenkilenc nap alatt értük el a szíriai Bejrútot. Csak egyszer kötöttünk ki Modoniban, hogy biztonságosan haladhassunk tovább, de azonnal folytattuk is az utunkat, egyikünk sem szállt le a hajóról, vagy ugrott a vízbe, hogy felfrissüljön.

Nővér: Ahelyett, hogy Jeruzsálem kikötője, Jaffa felé mentetek volna a Szentföldre utazók szokásához híven, miért hajóztatok inkább öt nappal tovább?

Fivér: Két oknál fogva. Először is, mert Velencéből Jeruzsálem kikötőjébe évente csak egyszer lehet menni. Ilyenkor összegyűjtik a zarándokokat az erre a célra kijelölt gályákon, és elviszik őket Jeruzsálembe, majd pedig vissza Velencébe. Az Úr mennybemenetele után indulnak velük a gályák. Mire odaértem, már elindultak, ezért másként kellett utaznom. Másodszor pedig azért, mert miután Velencében megválasztottak bejrúti gvardiánnak az összes (Sion-hegyére tartó – Bindoni) testvért magammal vittem a számomra kijelölt helyre, hogy inkább onnan küldjem őket tovább Jeruzsálembe.” (SURIANO 1900, VIII. pp. 14-16.)

III. A ferences misszió helyszínei: Bejrúttól a Sion-hegyéig

A Bejrútban szolgálatot teljesítő ferences testvérekről a következőket tudjuk meg:

„A város piacterétől ötven ölre³ található a kolostorunk és az ősi Szent Megváltó-templom. Három okból tartják fenn a testvérek ezt a helyet. Először is, mert itt van Damaszkusz kikötője, ahová megérkezik az összes áruszállító hajó. A barátok misét mondanak a legénységnek, kielégítik egyéb lelki szükségleteiket, kiszolgáltatják nekik a szentségeket. Mi pedig az adományaikból tartjuk fenn magunkat. Másodszor, segítséget és menedéket nyújtanak az összes keresztény rabszolgának és a hittagadóknak is, akik megszöknek, hogy szabadok lehessenek. A testvéreknek megvan a lehetősége akár arra, hogy elrejtésükre őket, akár pedig arra, hogy visszaküldjék őket a keresztények közé az éppen arra járó hajókkal.⁴ Már annyira elterjedt a

³ Kortársához, Pécsváradi Gáborhoz hasonlóan Suriano is ragaszkodik a pontos helymeghatározásokhoz, a távolságok közléséhez, amivel személyes tapasztalatát hangsúlyozza. Vö. HOLL: *Pécsváradi Gábor és műve* in PÉCSVÁRADI (2000): 27-29.

⁴ 58. kézirat: „Több okból is Bejrútban tartózkodnak a testvérek, de nagyon szenvednek, mivel a kolostort mindenfelől mór nők házai veszik körül. Mégis maradnak, mert a kolostor kiválóan alkalmas rá, hogy befogadja a menekülő keresztény rabszolgákat és hittagadókat, akiket a testvérek három titkos barlangban rejtenek el. Így évről évre se szeri se száma azoknak a lelkeknek, akik nekik köszönhetik az üdvösségüket.” (SURIANO 1900, p.156.)

kolostor híre, hogy a keresztény rabszolgák és hittagadók is mindenhol idemenekülnek a hitetlenek elől, és így minden évben sokan a testvéreknek köszönhetik a lelki üdvösségüket. Harmadszor és legfőképpen azért tartózkodnak itt a testvérek, mert Krisztus csodálatos módon a vérét hullajtotta ebben az áldott templomban.” (SURIANO 1900, CII. p.156.)

Suriano két évet töltött Bejrútban, ahol bekapcsolódhatott a testvérek lelkipásztori munkájába és az üldözött keresztényeket segítő tevékenységébe, majd a Sion-hegyi gvardián, Paolo da Canneto titkáráként szolgált. 1484-ben lejárt a hároméves szentföldi küldetése. Pécsváradi Gábor útleírásából is tudjuk, hogy a három évre szóló szabályozást már ezidőtájt is szigorúan betartották.⁵ Suriano azonban további két alkalommal, 1493-tól 1495-ig és 1512-től 1515-ig Sion-hegyi gvardiánként is visszatérhetett a Szentföldre. E nagy kiváltság felett érzett háláját jól kifejezi a nővérel folytatott alábbi párbeszéde:

„Nővér: - Ó, mennyire boldog lehetsz, drága testvérem, mennyire kedves lehetsz Isten színe előtt, hogy ilyen különleges kiváltságokat kaptál. Nem csupán ott járhattál a legszentebb helyeken, hanem két alkalommal is gvardiánjuk és kusztosuk lehattál. Boldog az a szem, amely méltóvá lett rá, hogy megváltásunk és keresztény hitünk dicsőséges nagy titkait lássa. Áldott az az anya, aki méhének gyümölcsét Isten földi kincseinek a szolgálatára szentelhette. Ó, milyen boldogan élhetsz most már, drága testvérem! Csordultig telve örömmel adhatsz hálát a mindenható Isten ekkora jótéteményéért. Nem kétlem, testvérem, hogy immár végtelen kegyelmet nyertél, és a Lélek gyümölcseiben gazdag életet élsz. Amikor ezekről hallok, engem is lánggra lobbant egészen a Szentlélek tüze. Ha lehetne, én is szeretném látni azokat a szent és dicsőséges helyeket, majd azon nyomban szeretnék meghalni.

Fivér: - Lázás lelkesedés fűt, drága nővérem, és hön áhítozol a legszentségesebb helyek után. Nem hiszem, hogy le kellene mondanod a jutalomról, hacsak nem valamilyen váratlan akadály esetén. Jogosan vágyhatsz arra is, hogy befejezd földi életedet, miután láttad a szent helyeket, és békében ajánlottad fel lelkedet az Úrnak. A mohamedánok miután Mohamed koporsóját látták, megvakították magukat, mivel méltatlannak tartják, hogy az a szem, amely a nagy próféta koporsóját látta, újra ennek a nyomorult világnak a nyomorára tekintsen.” (SURIANO 1900, XLIII. p.97.)

Arra, hogy miért is olyan nagy kiváltság éppen a Sion-hegyen szolgálni, a *Sion-hegyi, vagy ahogyan ők mondják, sayoni búcsújáróhelyekről* című fejezet ünnepélyes felsorolásában emlékeztet. (SURIANO 1900, LVII. pp. 108-109.)

„A Sion-hegyen található a Galli Cantus nevű barlang, ahol Szent Péter sírt a bűne miatt.

Továbbá itt akarták elrabolni a zsidók a Boldogságos Szűz Mária testét, hogy eléggék, amikor az apostolok temetni vitték. Ezen a két helyen hét évi és hétszer negyvennapos búcsú nyerhető.

Itt van továbbá Annás háza, ahová először vitték Krisztust, amikor elfogták,

⁵ „Azért engedik meg nehezen, hogy valamelyik testvér hosszú ideig, akár az élete végéig is ott maradjon, hogy a többi testvér, aki a Szentföldet még nem látta, és látni szeretné, ugyancsak odamehessen, és vágya teljesejék.” PÉCSVÁRADI (1983): *Jeruzsálemi utazás*, p. 139. Idézi: VÁRNAI: Kiss István, *a ferences zarándok* (bev.) in KISS (2018): *Jeruzsálemi utazás*, Szent István Társulat, Budapest, pp. 34-35.

és amelyet később templommá alakítottak.⁶ Ezen a helyen teljes búcsú nyerhető.

Itt van Kajafás háza is, ahol Krisztust halálra ítélték, és amelyet szintén templommá alakítottak. Ezen a helyen is teljes búcsú nyerhető.

(Itt van a tömlöc, amelybe Krisztust vetették a Tanács ítéletét követő éjszakán; itt is teljes búcsú nyerhető.)⁷

Itt jelent meg a feltámadt Krisztus a három Máriának; hét év és hétszer negyven nap.

Itt van Krisztus Cönákuluma és a Sion-hegyi kolostor, ahol mi testvérek lakunk, itt teljes bűnbocsánat nyerhető.

Itt alapították az Oltáriszentséget, és itt is teljes bűnbocsánat nyerhető.

Itt mosta meg Krisztus az apostolok lábát, itt szintén teljes búcsú nyerhető.

Itt szállt le a Szentlélek az apostolokra Pünkösöd napján, itt is teljes bűnbocsánat nyerhető.

Itt jelent meg Krisztus az apostoloknak, miután feltámadt, és itt történt, hogy Szent Tamás megérintette Krisztus sebeit, majd így szólt: "Deus meus et Dominus meus". Sixtus pápa ezen a helyen is teljes búcsút engedélyezett.

Itt halt meg Szűz Mária, itt is teljes bűnbocsánat nyerhető.

Itt van az oratórium, ahol imádkozott és szemlélődött.

Itt celebrált misét Szent János.

Itt választották meg az apostolok Szent Mátyást Júdás helyére.

Innen küldte el Krisztus az apostolokat, hogy világszerte prédikáljanak.

Ide hozták az első vértanúnak, Szent Istvánnak a testét.

Itt intézett beszédet Krisztus az apostolokhoz mennybemenetele napján.

Itt van Dávid próféta sírja.

Itt van a barlang, ahol Dávid bűnbánatot tartott Betsabéval elkövetett bűne miatt, és ahol a Miserere mei Deus kezdetű zsoltárt szerezte.

Itt süttették meg a páskabarányt az Úr vacsoráján.

Itt ölték meg az ifjabb Szent Jakabot, és itt is teljes bűnbocsánat nyerhető.

A többi helyen mindenhol hét év és hétszer negyven nap búcsú nyerhető."

IV. A Szent Sír bazilika: a ferencesek kiváltságairól és „lakótársairól”

1. A privilégiumok eredetéről és jellegéről

A ferencesek kiváltságainak részletezését a *Szent Sír templom első számú lakóiról* [...] című fejezetben találjuk. (SURIANO 1900, XXIV. pp. 64-68.) Előbb a kiváltságok eredetéről szól, amelyet Szent Ferenc tökéletes Krisztus-követésében foglal össze.

⁶ Bindoni kiadás: „A ház ajtajánál van egy olajfa, amelyhez Krisztust kötözték.”

⁷ Bindoni kiadás: „A templom oltárán található az a kő, amely Krisztus Szent Sírjának a bejáratánál volt; hét év és hétszer negyven nap.”

„A testvéreink ortodoxok lévén megérdemlik, hogy velük kezdjük, már csak azért is, mert más keresztény katolikusok nem laknak a Szentföldön, sem világiak, sem szerzetesek, csak a mi rendtársaink, valamint az apácák⁸ a harmadik rendüinkből. Őket tüntette ki a mindenható Isten azzal, hogy a Szentföldre helyezte őket Krisztus dicsőséges sírja, a Kálvária hegye, a Szent Sion-hegy és Betlehem, megváltónk születési helye, és még sok más hely kormányzására. (Ezt a kegyelmet alázatos Ferenc Atyánk érdemelte ki azáltal, hogy lángoló szeretettel merült el Krisztus kínszenvedésében, amely ezeken a szent helyeken következett be. Ezért Isten akaratából és a Szentlélek kegyelméből mi, a testvérei őrizhetjük és kormányozhatjuk a legszentségesebb helyeket, amire nem vagyunk méltók.) Ebben a kegyelemben a mai napig nem részesült más, mint a szeráfi szerzetesek.

Üdvöztönk, aki Betlehemben született teljes szegénységben, a Sion-hegyén tartotta szegényes vacsoráját és a Kálvária hegyén kész volt mezítelenül meghalni a kereszten, az összes keresztény katolikus közül a Szegény Családot választotta az említett szentséges helyek őrzésére, hogy kimutassa a szeretetét azok iránt, akik hitet tesznek a mindenek feletti szegénység mellett. Kétségkívül Szent Atyánk csodálatos stigmatizációja tette érdemessé a fiait a legszentebb helyek őrzésére, mivel itt vállalta a titokzatos kereszthalált Krisztus, akitől a szent sebeket kapta. Ezért kerülhettek még más helyek is a testvérekhez, úgy, mint Szűz Mária sírjának a temploma a Jozafát völgyében, vagy az Olajfák hegye a többi szent hellyel.”

A tőle megszokott hálás hangon, örömkönyveket ontva ünnepli a keveseknek megadatott szentföldi szolgálat kegyelmét.

„Örüljenek és örvendjenek mind az ott lakó testvérek, és adjanak szüntelenül hálát a mindenható Istennek, amiért méltónak találtattak rá, hogy a Jézus Krisztus drágalátos vére által öntözött földre lépjenek. [...] Ó micsoda kiváltság! Ó mekkora kegyelem! Hogyan érdemeltük ezt ki? Hogyan szolgáltunk rá ekkora kegyelemre és jóságra, a magasságos Isten ekkora jótéteményére, amelyről szólva elered az ember könnye?”

A fejezet második részében a Sion-hegyi gvardiánok Callixtus, Gergely, Ince és XXII. János pápáktól kapott kiváltságainak konkrétumait sorolja fel emlékezetből, a teljesség igénye nélkül.

„Először is, a gvardián hívhat, és magával vihet a testvérek közül bárkit, aki önként akar odamenni, a többi előljáró, még a miniszter generális akarata ellenére is.

Továbbá, egy testvér sem tartózkodhat az ő külön engedélye nélkül a Szentföldön, mert a gvardián kiutasíthatja onnan egyházi büntetésből.

(Továbbá, semmilyen rendű és rangú keresztény, még legatus a latere sem

⁸ Az eredetiben, velencei dialektusban *Bizoche*. Az olasz *bizzoco* a kései latin *bizochus*-ból származik. Vö. MOSHEIM (1825): *An ecclesiastical history, ancient and modern*, London, Vol. III., p. 204.: „...the learned Du-Fresne, who, in his *Glossar. Latinit. mediae*, observes, that this denomination derived from *Bizochus*, which signifies in french *une Besace*, i.e. a sack or wallet, such as beggars in general, and these holy beggars in particular, were accustomed to carry about with them.” A francia *besace* megfelelője az olasz *bisaccia*. (Kép róla, itt: <http://www.orsomarsoblues.it/2013/09/viaggio-nelle-parole-bisaccia/>) Magyarul: átalvető, kettős tarisznya. Tehát a *bizoche* szó pontos fordítása: *átalvetős nővérek*, a jobb hangzás kedvéért *tarisznyás nővérek* lehetne.

tartózkodhat a Szentföldön a gvardián akarata ellenére, hacsak az Apostoli Szentszék másképp nem rendelkezik.

Továbbá, felmentheti a testvéreket a regula alól, amennyiben útra küldi őket.)

Továbbá, senki sem ellenezheti, hogy bárhol a világon alamizsnagyűjtést rendezzen.

Továbbá, beöltöztetheti a testvéreket, és befogadhatja a rendbe a menedéket kérő világiakat, akik fogadalmat is tehetnek nála. Beöltöztetheti a harmadrendi testvéreket és nővéreket, és kijelölheti a minisztereiket.

Továbbá, kiszolgáltathatja a négy kisebb szentséget. Ha pedig az év bármely napján püspök fordul meg náluk, kiszolgáltathatja vele egy nap alatt valamennyi szentséget.

Továbbá, a gvardián kijelölhet prédikátorokat és gyóntatókat, megbízást adhat bárkinek, még világi papoknak is. Engedélyezheti nekik, hogy felmentsenek akár világi, akár szerzetes híveket bármilyen egyházi büntetés és vétség terhe alól, amelyet rendesen az Apostoli Szentszék elé kellene terjeszteni, kivéve a bullák vagy apostoli levelek hamisításának vétségét. Ugyanilyen hatáskörrel ruházhatja fel a (ferences) családhoz tartozó testvéreket is. A világi papok azonban csak egy alkalomra kapják ezt a kivételes kedvezményt és engedélyt, kizárólag a gályás zarándoklat idejére.

A gvardián felmenthet a törvényszegés vétsége alól, kivéve a szándékos gyilkosságot, a bigámiát és a test megcsonkítását.

Továbbá, elengedheti az ideigtartó büntetéseket, ugyanúgy, mint a legatus a latere.

Területeket vásárolhat, és templomokat alapíthat, templomokat szentelhet fel, kelyheket és egyéb istentiszteleti kellékeket áldhat meg. Keresztelhet, bérmálhat, eskethet és házasságokat bonthat fel.

Megengedheti a hitetleneknek, eretnekeknek, szakadároknak és kiközösítetteknek, hogy részt vegyenek a zsolozsmán.

Használhatnak a testvérek krizmát és régi szentelt olajat is.

A gvardián megbüntetheti a szerzeteseket, akik az előljárójuk engedélye nélkül érkeznek hozzá.

Nemcsak gvardiáni, hanem vikáriusi és miniszter provinciális hivatallal és ranggal is rendelkezik.

A testvérek jó lelkiismerettel, nyugodtan celebrálhatnak misét éjfél-től délig.

A gvardián nemcsak feloldozhatja a hittagadókat, hanem ki is békítheti őket az anyaszentegyházzal.

Mindazok a testvérek, akik a szentföldi szerzetesi család tagjaiként hálnak meg, ugyanúgy kegyelemben és teljes bűnbocsánatban részesülnek, mint azok, akik a keresztény hitért hálnak meg, vagyis a római katolikus egyházat védik a hitetlenektől.

A többi kegyelemről és kiváltságról most nem szólok, mert nem akarom túl hosszú lére eresztetni a mondandómat.”

2. A Szent Sír bazilika többi lakójáról

A további fejezetekből (SURIANO 1900, XXV-XXXIII, pp. 68-80.) kiderül, hogy mely népekkel⁹ osztoznak a ferencesek a Szent Sír bazilikán, és hogy kivel milyen viszonyban vannak.

Kiemelt helyen (rögtön a ferencesekről szóló fejezetet követően) és terjedelemben foglalkozik a maronitákkal, akikkel láthatóan jobb, elmélyültebb kapcsolatot ápol. Ez részben annak köszönhető, hogy rokon népnek tartja őket.

„A maroniták nagyon békések és emberségesek, az olaszoktól származnak.”

„Jártasak a káldeus írásban, fortélyosak és harcra készek. Jól bánnak az újjal. Hosszú, hegyes tört használnak, mint az olaszok.”

Másrészt nem tartja őket menthetetlenül eretnekeknek: részletesen tárgyalja a ferencesek szerepvállalását útjaik egyengetésében.

„Az idő múlásával a maroniták egyre inkább eltávolodtak, az eretnességük burjánzásnak indult, nem mintha eredendően gonoszok lettek volna, inkább csak azért, mert hiányoztak közülük a tudós prédikátorok. A mindenható Isten csodálatos módon a segítségükre sietett, és elküldte hozzájuk szentéletű és tudós Griffone testvérünket a Sion-hegyi családból, aki a Szent Antal provincia tagja volt, és családja körében mértékletességéről volt híres.

Griffone testvért Sion-hegyi tartózkodása során elragadta a lelkek üdvözítésének vágya, és isteni buzgalomtól fűtve elhatározta, hogy megtanul arabul. Prédikálni akart, és megtéríteni az eretnek keresztényeket, akikkel tele van a vidék. Öt év alatt kiválóan megtanulta az arab nyelvet és a betűvetést, így 1462-ben egyetlen társával és az üdvözítés határozott szándékával Maroniába utazott. Prédikált, gyóntatott, és kigyómlált minden eretnecséget. Mintegy tíz évet töltött a maroniták körében, beszélgetett velük, és jó példával járt előttük, olyannyira, hogy mindenki szentként tisztelte. Csak kovásztalan kenyeret evett, és abból is keveset. Két vaslap között sütötte meg, ahogyan az ostyát szokták, és én láttam azt a vasat (a beiruti lakhelyünkön – Bindoni). Vízet ivott, és beérte vele, kivéve néhány alkalommal, amikor a pátriárka társaságában engedett az absztinenciájából. Sok szentírási részt lefordított a nyelvükre, és útmutatót készített kezdő gyóntatók számára. Meggyőzte a maronitákat arról, hogy Krisztusban két természet van: isteni és emberi. Callixtus pápa idején többször is járt Rómában az üdvösségük érdekében. Szentség hírében fejezte be földi zarándokútját Cipruson 1470-ben. A famagustai kolostorban temették el. A maroniták mind a mai napig Szent Griffoneként emlegetik, és valahányszor kimondják a nevét, megcsókolják, és a fejükhöz emelik a kezüket tiszteletük jeléül.”

Végül, de nem utolsó sorban, személyesen is érintett a maroniták megtérítésében: második kusztosi küldetése lejártával, több alkalommal is pápai megbízottként fordult meg közöttük.

„Griffone testvér halála után megint nagyon elharapódtak a maroniták rossz szokásai, ezért Sixtus pápa elküldte hozzájuk megbízottjaként a tudós

⁹ Az alábbi sorrendben mutatja be őket: maroniták (pp.68-71), görögök (pp.71-74), grúzok (pp.74-75), örmények (pp.75-76), szírek (p.76.), abesszinek (pp.76-77), nesztorianusok (pp.77-78), jakobiták (pp.78-79), koptok (pp.79-80).

férfiút, Alexandro d'Ariostét¹⁰, aki három évig maradt közöttük, és a pápa sok szép ajándékát vitte el nekik, például brokát és selyem öltözékeket.

Legutóbb, az Úr 1515. esztendejében¹¹ ugyanaból az okból X. Leó pápa engem küldött el két ízben is megbízottjaként a maronitákhoz (a Kúria által megbízott Francesco da Potenza testvér társaságában). Sok fényes kelmét, arany brokát öltözetet vittünk nekik ajándékba, amiből Isten nagy tisztelete, az említett nép üdvössége és az apostoli hit felmagasztalása következett a Mindenható Isten dicséretére, ámen, ámen.”

Érezhetően rokonszenvezik az örményekkel is, már a róluk szóló fejezet címétől és első sorától kezdődően.

„... legjobb barátaink, az örmények”

„Az örmények nagyon szépek, gazdagok és nagylelkűek. Perzsiában van a hazájuk, néhányan pedig Trebisondában élnek. Bátrak és szívósak a küzdelemben. A Sophi¹² alattvalói, nagy barátai és kedvencei.”

Ahogy a maroniták esetében, úgy az örményekről szólva is hangsúlyozza a ferencesek szerepét abban, hogy a római egyház szövetségeseiként tarthatja őket számon.

„Tévúton jártak egészen 1450-ig, amikor Sion-hegyi testvéreink újra az engedelmesség útjára térítették őket. Tíz évig engedelmesek maradtak, majd újra eltévéltek, és az engedetlenséget választották. Ennek ellenére szeretnek bennünket: részt vesznek a miséinken és a szertartásainkon, imádják az általunk szentelt oltáriszentséget, ami a többi népre nem jellemző.”

A tárgyilagosság és a türelem hangjai nyomtalanul eltűnnek Suriano beszédéből, amikor a görögökről (illetve szövetségeseikről, a grúzokról) szól.

„[a görögök] a Római Katolikus Egyház legfőbb ellenségei. Kevélységükkel bosszantják Istent és a Szent Egyházat. Eretnekségeikkel állandóan magukra haragították Istent, megszenteltelenítették és megrontották az igazhitű egyházat. Egyfolytában üldözik minket, testvéreket és Isten szolgálóit. Megátalkodottságukkal magukra vonták Isten és az egyház átkát, ezért elveszítették minden világi és egyházi hatalmukat. A törökök uralma alá kerültek, és szétszóratásban élnek a világban, mint a zsidók.”

„Ezek az elvetemült eretnekek azzal kérkednek, hogy különbek nálunk, áhítatosabbak, mivel egyházi és világi személyek egyaránt öt nagybőjtöt tartanak évente, melyek alatt nem böjtölnek ugyan, csak a zsírtól és a tejtermékektől tartózkodnak. Ezeknek az aljas eretnekeknek ellensége az összes többi keresztény nemzet, kivéve a grúzokat, vagyis az ibéreket.”

Várnai Jakab Kiss István „türelmetlensége” kapcsán jegyzi meg, hogy ezt „pozitív értelemben a saját katolikus hagyománya iránti őszinte ragaszkodásnak is nevezhetjük”. Fontosnak tartja azonban hozzátenni, hogy Kiss kijelentései „korának és a szentföldi viszonyoknak az összefüggésében

¹⁰ Alessandro di Ariosto pápai legátusként szolgált a maroniták körében 1475-78-ig, lásd NOUJAIM (2012): *I francescani e i maroniti (1233-1516)*, Edizioni Terra Santa, Milano, p.73.

¹¹ Ebből az évszámból arra következtethetünk, hogy vagy Suriano dátumozta vissza zárszavában 1514-re a legalább egy évvel később keletkezett kéziratát, vagy ezt a részt Golubovich emelte be jelölés nélkül a törzsszövegbe a későbbi, Bindoni féle kiadásból. Az első elképzelés tűnik valószínűbbnek, mivel Golubovich általában igen precízen elkülöníti egymástól a három szövegváltozatot.

¹² Ismael sophi, I. Iszmáil perzsa sah (1501-1524), a szafavida dinasztia alapítója. Vö.:CRIFÒ (2016): I „Diarii” di Marin Sanudo (1496-1533). Sondaggi filologici e linguistici, de Gruyter, Berlin/Boston, p.447.

érthetőek, de ma nem képezik részét a Katolikus Egyház beszédmódjának”. Ugyanezt elmondhatjuk Surianónak a görögök, grúzok, zsidók és muszlimok vonatkozásában tett, két és fél évszázaddal korábbi kijelentéseiről is.¹³

V. Pártfogók és ellenfelek

Suriano nem száraz, szigorú tényeken alapuló történelmi értekezést ír, hanem érzelmektől és személyes élményektől árnyalt képet fest korának szentföldi viszonyairól. Az LIX-LXI. fejezeteket olvasva (SURIANO 1900, pp.110-117.)¹⁴ közelről pillanthatunk be a ferencesek mindennapi, viszontagságokkal teli életébe, fennmaradásukért és a keresztény hit védelméért folytatott hősiességük küzdelmébe.

Korának irodalmi szokásaihoz híven nem feledkeznek meg a mecénások dicséretéről, Európa nagyhatalmú uralkodóiról (Bölcs Róbertől, Jó Fülöpről, Kasztíliai Izabelláról és férjéről, Aragóniai Ferdinándról) és a gazdag velencei kereskedőkről, akiknek szinte gondviselészerű támogatása nélkül nem teljesíthetnék a küldetésüket.

„A francia uralkodóházból származó Róbert király, Szent Lajos testvére, aki akkoriban (Nápoly és) Szicília királya volt, és Sancia királyné sok pénzért és nagy fáradság árán megvásárolták a szultántól a mi urunk Jézus Krisztus legszentebb Sírját és a Sion-hegyi Cönákulumot a Szentlélek-kápolnával. Megvásárolták a betlehemi szent helyünket is, ahol Krisztus született és a kórházat, ahol most az apácáink vannak. Ők építették fel a Sion-hegyi kegyhelyünket is, hogy tizenkét testvérünk ott tartózkodhasson és istentiszteletet végezzen. Vállalták, hogy örökre gondoskodnak az ellátásukról. Ezért Izabella spanyol királynő Szicília uralkodójaként a lelkiismerete szavára hallgatva élete végéig évente ezer velencei arany dukátot adott a Sion-hegyi testvérek megélhetésére, amit az ellenhozományát képező Siracusa¹⁵ városában szedett be. Kitartóan fizetett élete végéig. Halála után öfelsege a király követte példáját, és egész életében tovább fizette az ezer arany dukátot. Amikor pedig utódjára Nápolyban járt, királyi privilégiummá tette az adományt, amelyet az utódja is tovább folyósít. Így tett az Úr 1515. esztendejében is, és jelenleg ebből a pénzből élnek a testvérek. Ennek fejében a fent nevezett Róbert király és a királyné azt kérték V. Kelemen pápától (corrige: VI. Kelemen pápától - Golubovich), hogy a rend generálisa gondoskodjon tizenkét testvérről, akik a legjobbak közül valók a szerzetben, és akikre rá lehet bízni a legszentebb helyek irányítását.”¹⁶ (SURIANO 1900, pp. 111-112.)

¹³ Vö. VÁRNAI (2018): Kiss István, a ferences zarándok (bev.) in KISS (2018): *Jeruzsálemi utazás*, Szent István Társulat, Budapest, p.49.

¹⁴ A LX-LXI. fejezeteket szinte szó szerint átveszi, és francia fordításban saját kötete részeként közli Gabriel Giraudet. Vö. GIRAUDET (1583): *Discours de voyage d'outre mer au saint sepulchre de Jerusalem*, Tolose, pp.152-155.

¹⁵ Bár Zaragozaáról, Aragónia fővárosáról is lehetne szó, joggal feltételezhetjük, hogy az eredeti szövegben előforduló Saragoza valójában Saragoza di Sicilia, vagyis Siracusa, mivel a XIV. századtól kezdve évszázadokon át (így I. Izabella idejében is) a Maniace várkastélyban működött a királynői kamara, ahová a Siracusa, Paternò, Mineo, Vizzini, Castiglione di Sicilia, Francavilla di Sicilia, Lentini, Avola, Santo Stefano di Briga és Pantelleria birtokokról befolyó jövedelmeket kezelték.

¹⁶ Bővebben lásd: VÁRNAI (2017): *800 éve a Szentföldön*, L'Harmattan – Sapientia, Budapest, pp. 25-26., *AKusztódi pápai alapítása* c. fejezet.

„A Sion-hegyi-templom alapjaiból következtethetünk a nagyságára, a hossza száz öl, a szélessége ötven; háromhajós a tagolása, a falait finom márvánnyal, a padlót mozaikkal burkolták. Semmi sem maradt meg az épületből, kivéve a főoltár emelvényét, Krisztus Cönákulumát és a Szentlélek-kápolnát. A kápolna azonban ezernégyszázhatvanban a nép haragjának esett áldozatául. Romjaiból Jó Fülöp, Burgundia harcias hercege¹⁷ építtette újjá. Tizennégyezer dukátot költött rá, hogy szebb legyen, mint valaha. Ameddig élt, kormányzása és védnöksége alatt tartotta a kápolnát, amelyet brokát miseruhákkal és terítőkkal látott el, és évente ezer arany dukátot adományozott az ott szolgáló testvérek megélhetésére. Mindhalálig állhatatos maradt, és megparancsolta, hogy amikor meghal, nyissák fel a mellkasát, vegyék ki a szívét, és ott temessék el a dicsőséges kápolnában. Így is történt, és a szívével együtt hatezer dukátot kaptak a testvérek abban az évben, amikor elvesztettük Negropontét.”¹⁸ (SURIANO 1900, p. 110.)

„Régebben a testvérek nemhogy nem kértek alamizsnát a hitetlenektől, hanem még ők adtak a móroknak abból, amit nem ettek meg. Bőségesen maradt nekik a sok alamizsnából, amelyet a burgundi herceg és más nyugati urak küldtek. Később azonban, amikor a tisztelőik többsége meghalt, elapadtak az adományok, és nemhogy felesleg nem maradt, de még a testvérek betevő falatjára sem jutott. Csak a velencei kereskedőknek köszönhető, hogy mégis ennyien maradhatnak a testvérek a Szentföldön. A kereskedők ott vannak Damaszkuszban, Kairóban, Alexandriában, Tripoliban, Ammanban és Aleppóban. Nagybőjtben a testvérek prédikálnak nekik, és meggyónatják őket, ők pedig cserébe bőkezűen adakoznak.

Nővér: - Mekkora adományt kapnak a kereskedőktől?

Fivér: - Átlagban ezer velencei dukátot kapnak évente. És ebből még nem lakik jól minden éhes száj a Sion-hegyén. A zarándokok is sokba kerülnek a testvéreknek. Nemrég jelentős adomány érkezett a spanyol királytól és királynétól. Gyűjtenek, ahonnan csak tudnak. Étkezésre ezerkétszáz dukát kellene évente, és ezen felül kell számolni a mór uraknak adandó ajándékokkal, felajánlásokkal és az egyéb rendkívüli kiadásokkal, amelyek mindig előfordulnak.” (SURIANO 1900, 58. kézirat, pp. 113.)

A támogatás nem pusztán pénzbeli adományokat jelent. Izabella és Ferdinánd, elkötelezett katolikusként, attól sem riadnak vissza, hogy az országukban élő muszlimokon álljanak bosszút a szentföldi keresztényeket ért sérelmekért.

„A gyönyörű, díszes kápolnát újra lerombolták a keresztény hit irigyei és gyűlölői nagy egyetértésben, és vele együtt feldúlták és szétverték a belső kolostor valamennyi celláját és helyiségét. A zsidó kutyák okozták a nagy pusztítást, mivel ők mondták a szaracénoknak, hogy a kápolna alatt van Dávid próféta sírja. Ezt hallván, a szultán megparancsolta, hogy vegyék el a helyet a

¹⁷ III. (Jó) Fülöp burgundi herceg (1396-1467), vö. VÁRNAI (2017): pp.32-33.

¹⁸ Eubea, görög sziget velencei neve. 1470-ig velencei fennhatóság alatt állt, majd török uralom alá került. Bindoni kiadás: „A megbízatást teljesítő püspök magával is vitte a szívet egészen Velencéig. Ott azonban lebeszéltek róla, hogy folytassa az útját, mivel a török éppen Negropontét ostromolta. Amikor Rómában értesültek a dologról, a pápa érte küldött, és felmentette az utazás alól. A hatezer dukátot magához vette, a szívet pedig a római Szent Péter-templomban temették el.” (SURIANO 1900, p.110.)

testvérektől, és tegyék a mórok kultuszhelyévé. Így is történt. A félrevezetett szaracénok pedig úgy vélték, hogy a testvérek azért miséznek felettük, mert lenézik őket, így aztán lerombolták a kápolnát.¹⁹ Amint értesültek erről öfelsége a spanyol király és a királynő,²⁰ hithű katolikusok lévén leromboltatták az országukban található összes mecsetet, kivéve a toledóit és még egyet. Majd pedig szaracén alattvalóikkal megüzenték a szultánnak, hogy ha továbbra is zaklatják a Sion-hegyi testvéreinket, akkor jaj lesz az országukban élő több mint nyolcszáz ezer szaracénnak, mert megbüntetik és megöletik őket. Ezzel aztán véget vetettek a zaklatásoknak.” (SURIANO 1900, pp.110-111.)

A külső ellenségeikkel folytatott küzdelmeken kívül Suriano utal a ferenceseket gyengítő belső viszályra is. Meggyőződéses obszervánsként természetesen egyetért a konventuálisok elmarasztalásával.

„Ám azután, hogy az obszerváns testvérek különváltak a konventuálisoktól, az Apostoli Szentszék eltávolította a konventuálisokat a legszentebb helyekről.²¹ Méltatlannak bizonyultak az őrzésükre, mivel sok panasz érkezett rájuk rossz és tisztességtelen viselkedésük miatt a keresztény hatalmak részéről. A vikárius generálisunkra bízta a helyeket, aki három évente tartott nagykáptalanjaink alkalmával a mai napig is gondoskodik róla, hogy az arra legalkalmasabb, a kellő műveltséggel, életszentséggel és keresztény hitbuzgalommal rendelkező testvérek kerüljenek a szent helyek vezetésére és szolgálatára.” (SURIANO 1900, p.112.)

A szentföldi testvérek életére jellemzően Suriano pályafutása során is gyorsan váltakoznak a békésebb és a viszontagságokkal teli időszakok.²² Suriano hangsúlyozza, hogy nagyon sok múlik egy-egy gvardián vezetői, diplomáciai képességein és helyismeretén, amelyek által képes befolyásos helybéli pártfogókra szert tenni. Az 1485-ben keletkezett 58. kézirat tanúsága szerint világi életében tett utazásai során még rosszul ment a Sion-hegyi barátok sora, ám az azt követő évtizedekben jobbra fordult.

„Amikor még világi életemben jártam ezen a vidéken, a mórok igen rosszul bántak a barátokkal, olyannyira, hogy sokszor inkább nem merészkedtek a Sion-hegy kapuján kívülre. Kénytelenek voltak enni adni minden mórnak, aki a házuk tájára jött, ha nem akarták, hogy kövek záporozzanak az ajtóra. Néhány mór pedig annyira erőszakos volt, hogy nem átallott behatolni a kolostorba. Átkutatták az egész helyet, még a testvérek celláiba is bementek. Ha megtetszett

¹⁹ 58. kézirat: „[...] – Nővér: - Csodálkozom, hogy a testvérek nem kísérelték meg újjáépíteni.

– Fivér: - A rombolást követően a testvérek rögtön nekiláttak, hogy újjáépítsék. Addig erősködtek a szultánnál, míg végül is pénzért meghallgatásra találtak. Újjáépítették a kápolnát, ami szebb lett, mint valaha, ám nyolc év elteltével újra lerombolták, és tönkretettek mindent, amit a testvérek hozzáépítettek. [...]

– Nővér: - Vajon mennyit költöttek a testvérek a kápolnára és a szultántól kapott engedélyre?

– Fivér: - A jeruzsálemi tolmácsunk, Gazella szerint a testvérek összesen több mint tizennégyezer velencei dukátot költöttek a kápolnára. Remélem, hogy rövidesen újra felépítik, és nem fogják sajnálni rá a pénzt.” (SURIANO 1900, p.111.)

„A jó Suriano ebben reménykedett. Ám egy-két évtized sem telt el, és szegény minoritákat még a kolostorukból is kizárták a zsidók és a törökök gonoszága miatt.” (GOLUBOVICH 1900)

²⁰ Izabella az egyesülést követően is királynő, mivel társuralkodók lettek Aragóniai Ferdinánddal.

²¹ Bár a hivatalos kettéválásra csak 1517-ben került sor, a konfliktus kezdetei már jóval korábban tehetőek. 1430-ban V. Márton pápa *Ad statum Ordinis* kezdetű bulláját követően ténylegesen megtörténik a szétválás (Vö. GEMELLI 1945: *Il Francescanesimo*, Vita e Pensiero, Milano, pp.118-119.); majd „1439-ben, Kapisztrán Szent János fellépésének köszönhetően a Szentföldi Kustódia a konventuálisok vezetése alól átkerül az obszerváns ághoz.” (VÁRNAI 2018, p.35.)

²² Vö. VÁRNAI 2017, p.32.

nekik valamelyikük köpenye, elkérték, a barátok pedig odaadták nekik, nehogy felbosszantsák őket. A konyhába is bementek, szétdúlták a fazekakat, és ha megkívtak egy darab húst, elvették. Ugyanúgy felforgatták az összes többi helyiséget is. Sokszor általános üdvrivalgás közepette kiöntötték a testvérek összes borát, és még sok egyéb gyalázatos dolgot műveltek, de nem részletezem, hogy ne nyújtsam túl hosszúra a mondandómat. Manapság ezek a dolgok megszűntek, a testvérek nem szűkölködnek, és szerencsésnek mondhatja magát minden mór, kicsik és nagyok egyaránt, aki a barátságukat élvezzi.” (SURIANO 1900, p. 117.)

Francesco Rosso da Piacenza személyében jelöli meg azt a gvardiánt²³, aki elérte, hogy a testvéreknek sokkal kevesebb háborgatásban legyen része két nagyhatalmú pártfogónak, Káitbej mamlúk szultánnak és különösen a szultán legfőbb tanácsadójának és bizalmasának, Jasbak emírnek köszönhetően. Korábbi száműzetésük idején a gvardián segítségükre sietett, ezért hálából Jasbak emír élete végéig támogatta, és újabb támogatók figyelmébe ajánlotta a jeruzsálemi ferenceseket. Szokásához híven személyes tapasztalatát kiemelve, tételesen, a lehető legpontosabban kívánja rögzíteni, hogy melyik gvardiánnak milyen előnyei származtak a becses barátságból. Második kusztosi megbízatása alatt (1512-14) pedig ezt a nyugodtabb időszakot sírja vissza Suriano.

„Az imént említett gvardián idején Jeruzsálemben száműztek egy Káitbej nevű ezres emírt, aki később szultán lett, és harmincnyolc évig uralkodott. Vele volt egy társa is, a szintén ezres emír Jasbak, akinek a neve nagy urat jelent. A száműzöttek nem lovagolhatnak, nem vihetnek magukkal szolgálókat, nem távolodhatnak el a várostól több mint egy mérföldre, csak fejvesztés terhe mellett léphetnek a szaracénok házába. Senki sem fogadta őket barátságosan, mivel félték tőlük, ezért, ha bármire szükségük volt, hozzánk jöttek a Sion-hegyére. A gvardián bölcs ember lévén tudta, hogy akár jól megy az ember sora, akár rosszul, a szerencse forgandó ezen a nyomorult világon, így a kegyvesztettekből könnyen újra a szultán kegyeltjei lehetnek (és így is lett), ahogy a legszentebb Józseffel is történt, ezért nem fogolyként bánt velük, hanem úrként, a nekik kijáró tisztelettel: jól tartotta őket étellel, itallal, és még pénzt is adott nekik. Öt év elteltével kiderült az ártatlanságuk, így a szultán visszafogadta, és nagyobb kiváltságokban részesítette őket, mint valaha. Nem sokkal később pedig meghalt a szultán, és az utódja Káitbej lett, a száműzöttek egyike, aki a bajtársát, Jasbakot pedig Kairó nagyhatalmú urává léptette elő. Uralkodásuk kezdetén a gvardián meglátogatta őket Kairóban. A társai elbeszéléséből tudom, hogy milyen kitörő örömmel fogadták. És ameddig éltek, díszes fogadtatásban részesült az udvarnál minden testvérünk, aki felkereste őket. Jasbak emír baráti beszélgetést folytatott a gvardiánnal, melynek során a következőket mondta neki: - Nagyon le vagyok kötelezve a szívéllyességéért és jóságáért, mellyel irántam viseltetett hányattatásom és szűkölködésem idején. Ezért felajánlom kegyednek pártfogásomat és oltalmamat. Csak kérje a szultántól a kiváltságot, hogy társaival együtt alattvalóim és szolgálaim lehessenek, és többé nem eshet bántódásuk. A szultán pedig örömmel eleget tett

²³ SURIANO (1900, LX, pp. 112-113) tévesen 1475-re teszi Francesco Rosso da Piacenza hivatalba lépését. Piacenza valójában 1467-72-ig volt Sion-hegyi gvardián, 1472-75-ig Andrea da Parma, majd 1475-78-ig Giacomo d' Alessandria követték őt a kusztosi székben. Ám valószínű, hogy csak a dátummal és nem a kusztos személyével kapcsolatban tévedett, Káitbej ugyanis 1468-96-ig (28 éven át) szultánként uralkodott, tehát a száműzetésére korábban kerülhetett sor. Ezt támasztja alá az 58. kézirat is, amely „az 1470-es évek körül” jelöli meg Francesco da Piacenza szolgálatát és az ahhoz kapcsolódó eseményeket. (SURIANO 1900, p.113.)

a kérésnek, és szívesen ajánlott minket az emír pártfogásába. Ettől kezdve a szaracénok nem mertek többé háborgatni bennünket, mert mindenki pórul járt, aki nekünk kellemetlenkedett. Be is mutatták látványosan, hogy mire számíthat az, aki nekünk bosszúságot okoz. Például páter Iacomo Magnavacca gvardiáni megbízatása idején.²⁴ Jeruzsálem ura jogtalanul börtönöztette be a gvardiánt, és méltánytalanul csikart ki tőle száz dukátot. A gvardián Kairóba ment, hogy panaszt tegyen az őt ért igazságtalan bánásmód miatt a pártfogónknál, aki éppen a mekkai zarándoklatát végző szultánt helyettesítette. Pártfogónk azonnal intézkedett, és bilincsbe verve vitette Kairóba Jeruzsálem urát. A gvardián jelenlétében alaposan megverette, az alattvalóit ért sérelem miatt megfosztotta a hatalmától, és öt évre bebörtönöztette. Megkérdezte a gvardiántól, hogy kik háborgatják még a jeruzsálemi testvéreket, ő pedig bepanaszolt néhányat a főbb zaklatók közül. Mindegyiküket láncra verve vitték Kairóba. Az ő bajukat is alaposan ellátták, és még jókora pénzbüntetést is fizettettek velük. Ezután a testvéreket egy jeruzsálemi szaracén főúr, Facardin gondjaira bízta, aki jó barátja volt. Annyira félt tőlük mindenki, hogy még a testvérek halálos ellenségei is meghunyászkodtak, és a testvérek nyugalomban és biztonságban éltek az egész országban hatalmas pártfogójuk alattvalóiként és szolgálóiként.

Nem hallgathatok arról az eseményről sem, amelynek tanúja voltam 1480-ban a szentföldi család tagjaként. Amint megérkeztünk a Szentföldre, Ramula városába, ott találtuk Jasbak emírt, aki a serege élén éppen Kairó felé tartott, miután legyőzte az ellenséget. Az új gvardián, páter Paolo da Canneto meglátogatta őt a régi gvardiánnal, Giovanni de Thomacellis-szel²⁵ együtt, aki azért jött, hogy lássa őt, és nem tudta, hogy mi is ott leszünk, de én is ott voltam velük. Amikor Jasbak meghallotta, hogy az új gvardián jött hozzá látogatóba, minden urat elbocsátott a sátrából, értünk küldött, és nagy örömmel fogadott minket. Barátságosan elbeszélgetett velünk, és név szerint érdeklődött a testvérekről, akik őurasága barátai voltak.

Pártfogásának köszönhetően a nápolyi nemesi család sarja, páter Giovanni de Thomacellis gvardiánként helyreállította és befedette Betlehem dicsőséges templomát, ahol Krisztus született. Előtte egy gvardián sem kapott erre engedélyt. Hétezer dukátba került. Szintén ebben az időben javították meg Krisztus Szent Sírjának a szentélyét. Két részletben tizenegyezer dukátot költöttek rá a testvérek.²⁶ Amíg élt, minden kívánságunk teljesülhetett a közbenjárására, még akkor is, ha egész Jeruzsálemmel kellett volna szembeszállnunk. Sikerült elkerülnünk sok rendkívüli költséget, amelyeket már nem győztünk volna.

Páter Bartolomeo da Piacenza idején, aki közvetlenül előttem volt Sion-hegyi gvardián, Kairóban, a palotája előtti téren sarcolás vétké miatt nyilvánosan megverette Catybisser kádít, a szultán első titkárát és tanácsadóját. Sokáig erről beszélt egész Kairó.

Nem akarom elhallgatni, hogy milyen jól bánt velem Kairóban az első

²⁴ „A Magnavacca ragadványnevéű gvardián testvér nem lehet más mint páter Giacomo d'Alessandria, aki a szentföldi előljárók sorában 1475 és 1477 között szerepel. Vö. Serie cronologica dei superiori di Terra Santa, Gerusalemme 1898, p.31., n.53.” (GOLUBOVICH 1900)

²⁵ Thomacellis 1478-81-ig, Paolo da Canneto 1481-84-ig volt Sion-hegyi gvardián.

²⁶ 58. kézirat: „a Szent Sír kupoláját 1700 dukátért”

gvardiáni megbízatásom idején. Kairóba mentem, hogy a szokásnak megfelelően tiszteletemet tegyem nála. Miután megcsókoltam a térdét, amit a hódolat jeleként elvárnak abban az országban, a szolgálói és az udvaroncai el akartak távolítani őuraságától, mert a tisztelet úgy kívánja. Őurasága azonban nem engedte. Maga mellé ültetett, és egész idő alatt ott tartott. Mindvégig barátságos gesztusokkal és szavakkal fordult hozzám, nem alattvalóként, hanem inkább a fiaként kezelt. Többször is közbenjárt az érdekemben a szultánnál, annyira szeretett, hogy többször fellovagolt az udvarba miattam. Kétszer is kiszabadított a kairói börtönből, ahová azért kerültem, mert megakadályoztam, hogy a szultán egyik intézője elkobozza a jeruzsálemi tolmácsunk javait a lányai számára. Egyszer pedig visszahívatta a szultánnal az ezer lándzsás nagyvezért, akit azzal a megbízatással küldött a Sion-hegyére, hogy beszedje a testvérektől a szokásos éves több mint ezer dukátot, persze az udvarnak és a neki járó kötelező ajándékokon kívül. Valahányszor levelet küldött Jeruzsálem urának, vagy a Templom előjáróinak, mindig a figyelmükbe ajánlotta Sion-hegyének a lakóit. Jeruzsálem ura pedig a kedvébe akart járni, ezért azt mondta a barátoknak: »bármivel is gyűljön meg a bajotok, forduljatok hozzám, akár igazatok van, akár nincs«. A szeretetének még sok más jelét is adta egészen az élete végéig. Olyan sokat mesélhetnék róla, hogy a végén még elunná. Azután hogy meghalt, engem pedig újból Sion-hegyi gvardiánná választottak (a második) nápolyi káptalanon, nagyon keménynek éreztem a körülményeinket és sanyarúnak a sorsunkat. Visszatértek a nyomasztó gondok, viszontagságok, fosztogatások és egyéb szinte elviselhetetlen megpróbáltatások, én pedig fájó szívvel emlékeztem vissza a kiváltságainkra, amelyeket az első gvardiáni megbízatásom idején élveztünk.,, (SURIANO 1900, p. 117.)

Az imént idézett három fejezet is arról árulkodik, hogy mennyire összetett a ferencesek szentföldi tevékenysége, mennyi akadályt le kellett küzdeniük, hogy küldetésüket teljesítsék, és hogy mekkora szükségük volt mind a keresztény Európa, mind pedig a helyi potentátok támogatására.

VI. Zárzó

Ki is volt Francesco Suriano? Hogy került a Szentföldre, és ferencesként milyen benyomásokat szerzett az ottani életről a mamlúk birodalom végnapjaiban, az 1517-es oszmán török hatalomátvételt megelőző évtizedekben? Kötetéből válogatva ezekre a kérdésekre kerestük a választ különös tekintettel a szent helyek őrzésére, a ferencesek kiváltságaira, kapcsolataira (a többi keresztény néppel és a muszlimokkal), nyugati és keleti pártfogóira, valamint a küldetésüket előmozdító és hátráltató tényezőkre.

Ám az itt közreadott szemelvényekben nem merülnek ki Suriano értekezésének a kincsei. További tanulmányozásra érdemesek a keleti életre, emberekre, vallásra, szokásokra rácsodálkozó misszionárius feljegyzései.

VII. Irodalom – References

- CRIFÒ F. (2016): I „Diarii” di Marin Sanudo (1496-1533). Sondaggi filologici e linguistici, de Gruyter, Berlin/Boston, 554 pp. doi:10.1515/9783110406405
- GEMELLI A. (1945): *Il Francescanesimo*, Vita e Pensiero, Milano, 537 pp.

- GIRAUDET G. (1583): *Discours de voyage d'outre mer au saint sepulchre de Jerusalem*, Arnaud et Iaques Colomiés, Tolose.
- GOLUBOVICH G. (1900) *Prefazione* in SURIANO FRANCESCO: *Il Trattato di Terra Santa e dell'Oriente*, Artigianelli, Milano, LXII pp.
- HOLL B. (2000): *Pécsváradi Gábor és műve* in PÉCSVÁRADI G.: *Jeruzsálemi utazás*, Holnap, Budapest, pp. 5-47.
- KISS I. (2018): *Jeruzsálemi utazás*, Szent István Társulat, Budapest, 312 pp.
- MOSHEIM J. L. (1825): *An ecclesiastical history, ancient and modern*, London, Vol. III.
- NOUJAIM H. (2012): *I francescani e i maroniti (1233-1516)*, Edizioni Terra Santa, Milano, 164 pp.
- PÉCSVÁRADI G. (2000): *Jeruzsálemi utazás* (ford., bev., jegyz. HOLL B.), Holnap, Budapest, 272 pp.
- SURIANO F. (1900): *Il Trattato di Terra Santa e dell'Oriente*, Artigianelli, Milano, 286 pp. (szerk., bev. GOLUBOVICH, pp. VII-LXII) [a szemelvényeket fordította Hegedűs Anna]
- VÁRNAI J.(2017): *800 éve a Szentföldön*, L'Harmattan – Sapientia, Budapest, 110 pp.
- VÁRNAI J. (2018): *Kiss István, a ferences zarándok* (bev.) in KISS I.: *Jeruzsálemi utazás*, Szent István Társulat, Budapest, pp. 33-50.